

Milletlerarası Özel Hukukta Çok Vatandaşlık ve Mavi Kartlı Yabancılar^(*)

Multiple Citizenship and Blue Card Holders in Private International Law

Prof. Dr. Zeynep Derya TARMAN^(**)

Öz:

Türk vatandaşlık hukukunda çok vatandaşlığa imkân tanınmıştır. Ayrıca, çifte vatandaşlık kurumunu kabul etmeyen devletlerin vatandaşlığına geçerek Türk vatandaşlığından çıkmak durumunda kalan kişiler açısından *Türk Vatandaşlığı Kanunu* m.28 ile "mavi kartlı yabancılar" olarak bilinen ayrıcalıklı bir yabancı statüsü oluşturulmuştur. Uygulanacak hukukun vatandaşlık esasına göre tespit edildiği hallerde ilgilinin birden fazla vatandaşlığı mevcutsa yetkili hukukun nasıl tayin edileceği problem teşkil edebilmektedir. 5718 sayılı *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun* m.4, çok vatandaşlık durumunda milli hukukun tayinini düzenler. Ancak bu hükmün özellikle aile ve miras hukuku uyumsuzluklarında nasıl yorumlanacağı kimi tartışmaları beraberinde getirmektedir. Öte yandan, başta teminata ilişkin muafiyetler ve Türk mahkemelerinin kişi hallerine ilişkin davalarda milletlerarası yetkisi olmak üzere çok vatandaşlık usul hukukuna ilişkin olarak da tartışmalı konuları gündeme getirir. Mavi kartlılar açısından ise imtiyazlı durumları dolayısıyla belli istisnalar hariç olmak üzere haklar ve imtiyazlardan Türk vatandaşları gibi yararlanacağına ilişkin düzenleme sebebiyle uygulamada farklı kuralların dikkate alınmasına neden olabilmektedir. Çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşları ile esasen Türk vatandaşlığı bulunmayan mavi kartlıların milletlerarası özel hukuk bakımından tabi olduğu rejim arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Mavi kartlılar hakkında uygulanacak hukuk ve nüfus olaylarına ilişkin işlemlerin çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşlarının durumu ile kıyaslanması ilginç bir tartışma konusu teşkil eder. Zira mavi kartlıların kimi zaman çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşlarına kıyasla daha avantajlı bir konumda olduğu durumlar gündeme gelebilmektedir. Bu kapsamda başta yabancılık unsurunun tespiti olmak üzere, mavi kartlıların mirasçılık belgesi temini ve yabancı idari kararların tanınması bağlamında nüfus kütüğündeki işlemleri milletlerarası özel hukuk bakımından özellik taşıyor. Bu çalışmada hem çok vatandaşlığa hem de mavi kartlı yabancılarla ilişkin milletlerarası özel hukuk bakımından özellik arz eden tartışmalı hususlar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Çok Vatandaşlık, Milletlerarası Özel Hukuk, Yabancılık Unsuru, Müşterek Milli Hukuk, Mirasçılık Belgesi, Kişi Hallerine İlişkin Dava, Mavi Kart, Nüfus Kütüğü.

^(*) Makale hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Geliş Tarihi: 12.12.2024 - Makale Kabul Tarihi: 14.01.2025.

^(**) Koç Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi, İstanbul - Türkiye,

E-posta: ztarman@ku.edu.tr,

Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-2574-8643>.

Abstract:

Multiple citizenship is allowed under Turkish citizenship law. Additionally, a privileged foreigner status known as "blue card holders" has been established under Art. 28 of the *Turkish Citizenship Act* for those who have renounced their Turkish citizenship in becoming citizens of those states that do not accept dual citizenship. The rule for determining applicable law for individuals with multiple citizenship where the connecting factor is "national law" is regulated under Article 4 of the *Act on Private International and Procedural Law* numbered 5718. However, how this provision should be interpreted brings certain debates especially in inheritance and family law disputes. Multiple citizenship also raises contentious issues in international procedural law, particularly regarding determining security payment exemptions to file a lawsuit and the international jurisdiction of Turkish courts in cases involving personal status. There are some differences between the regime applicable to Turkish citizens with multiple citizenships and the regime applicable to blue card holders in terms of Turkish private international law matters. It is an interesting subject of discussion to compare blue card holders with Turkish citizens holding multiple citizenships in terms of the law to be applied to them and the procedures regarding civil registry. In fact, blue card holders are sometimes in a more advantageous position compared to Turkish citizens with multiple citizenship. In relation to blue card holders, special rules applicable to their privileged status gives rise to additional debates in procedural law, such as determination of foreign element, procedure in acquisition of a certificate of heirship and the transactions at the civil registry in relation to their personal status. In this paper, controversial international private law issues will be examined in relation to both multiple citizenship and blue card holders.

Keywords:

Multiple Citizenship, Private International Law, Foreign Element, Common National Law, Certificate of Heirship, Lawsuits on Personal Status, Blue Card, Civil Registry.

I. GİRİŞ

Vatandaşlık, devlet ile kişi arasındaki karşılıklı hak ve yükümlülükler düzenini tanımlayan hukuki bağıdır¹. Çok vatandaşlık ise, bir kişinin birden çok devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olması haline denir. 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen savaşlar ve ekonomik krizler birçok göç dalgasını da beraberinde getirmiştir. Bu göç dalgaları sonucunda, milyonlarca insan kendi vatanlarının dışında başka bir ülkede yaşamak zorunda kalmıştır. Bu kişilerin gittikleri ülkelerin vatandaşlığını kazanması ile çok vatandaşlığa bağlı sorunlar da doğal olarak artış göstermiştir. İşte bu sorunların çözümü için devletler gerek milletlerarası anlaşmalarla gerekse iç hukuklarında bu alanda düzenlemeler yapmıştır. Her ne kadar dünya üzerindeki 195 devletten 148'i çok vatandaşlığı kendi hukuklarında mümkün kılsa da bazı devletler çok vatandaşlıktan doğan problemlerin çözümü olarak çok vatandaşlığı engelleme veya sınırlama yolunu tercih etmiştir².

Türk hukukunda çifte/çok vatandaşlığa engel bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna karşılık, Türk vatandaşlarının yoğunlukla yaşadığı Avrupa'da bulunan devletlerin bazılarının vatandaşlık kanunlarında çifte/çok vatandaşlık yasağı yer

¹ Bahattin Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 8. B., İstanbul 2020.

² Dünyadaki ülkelerin %76'sında çifte vatandaşlığa izin verildiği hakkındaki bilgi için bkz. <https://macimide.maastrichtuniversity.nl/dual-cit-database/> (Erişim Tarihi: 07.01.2025)."

almaktadır³. Bu yasal düzenlemeler yurt dışında yaşayan birçok Türk vatandaşının yaşadıkları ülkenin vatandaşlığını kazanmak için Türk vatandaşlığından çıkmasına neden olmuştur.

Türk vatandaşlığının kişinin kendi iradesiyle kaybı 5901 sayılı *Türk Vatandaşlık Kanunu* ("TVK")⁴ m.25 vd. hükümlerinde düzenlenmektedir. TVK m.27/f.1 uyarınca "*çıkma belgesinin ilgiliye imza karşılığı teslimi ile Türk vatandaşlığı kaybedilir*". Türk vatandaşlığını kaybeden kişilerin nüfus aile kütüklerindeki kayıtları kapatılır. İlgili kişi kayıp tarihinden itibaren yabancı muamelesine tabi tutulur. Türk vatandaşlığına ilişkin yasal düzenlemelerin kabul edilen ilk hali bakımından aslen Türk vatandaşı olup yaşadıkları devletin vatandaşlığını kazanmak için Türk vatandaşlığından çıkan bu kişiler, Türkiye'de yabancı sayılmış ve bu nedenle bazı temel hak ve özgürlükleri bakımından belirli sınırlamalara tabi tutulmuşlardır. Bu kişiler, Türkiye'ye giriş, ikamet ve seyahat, çalışma, taşınmaz edinme gibi hakların kullanımı bakımından o zamanki yasal düzenleme kapsamında yabancı muamelesine tabi tutulacakları için Türk vatandaşlığından çıkmak suretiyle yabancı devlet vatandaşlığını kazanmaktan imtina etmişlerdir. İşte bu sorunu engellemek amacı ile Türk hukukunda ayrıcalıklı bir yabancı statüsü yaratılmıştır. TVK'nın 28. maddesine yapılan bir ekleme ile izin alarak Türk vatandaşlığından çıkan doğumla Türk vatandaşlığını kazanmış kişilerin ve onların üçüncü dereceye kadar altsoyunun millî güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla Kanun'da tespit edilen haklar dışında kalan haklardan Türk vatandaşları gibi yararlanmaya devam edecekleri kabul edilmiştir⁵. Bu kişilere TVK m.28'de sayılan haklardan faydalanabileceklerini gösteren kimlik belgesi niteliğinde bir "mavi kart" verilmesi öngörülmüştür. Ancak uygulamada, mavi kartlıların TVK m.28 kapsamında kalan haklardan yararlanma bağlamındaki işlemleri konusunda bazı sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların temeli söz konusu maddede yer alan "... *Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanırlar*" cümlesinin yorumundaki farklı görüşlerden kaynaklanmaktadır.

İşbu çalışmada hem çok vatandaşlığa hem de mavi kartlı yabancılara ilişkin milletlerarası özel hukuk bakımından özellik arz eden bazı meseleler iki temel başlık altında ele alınacaktır. Bu kapsamda ilk olarak Türk milletlerarası özel hukukunda çok vatandaşlık konusu, ardından olarak Türk milletlerarası özel hukukunda

³ Necla Öztürk, "Mavi Kart Hamillerinin Türk Vatandaşlarına Tanınan Haklardan Aynen Yararlanacağına İlişkin Düzenlemeye Eleştirel Bir Bakış", (Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 2021, C. 41, S. 2, s. 955-978), s. 985, dn. 2.

⁴ RG, 12.06.2009, S. 27256.

⁵ Necla Öztürk, s. 960 vd.; Hacı Can/Ekin Tuna, *Mavi Kartlı Yabancılar*, 1. B., Ankara 2018, s. 17-31. Ayrıca bkz. Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 26. B., İstanbul 2019, s. 129, dn. 107; Gülin Güngör, *Tabiiyet Hukuku*, 10. B., Ankara 2022, s. 197, dn. 513.

mavi kartlı yabancılar incelenecektir. Çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşları ile mavi kart hamillerinin milletlerarası özel hukuk bakımından tabi olduğu rejim arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Aşağıda inceleneceği üzere mavi kartlıların Türk vatandaşlığı bulunmayıp, yabancı kişi statüsünde bulunmalarına karşın uygulamada kimi zaman Türk vatandaşymış gibi değerlendirilmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu durum karşısında bu kişiler hakkında uygulanacak hukuk meseleleri, usuli haklar ve nüfus olaylarına ilişkin kayıtlara dair uygulamaların çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşlarının durumu ile kıyaslanması ilginç bir tartışma konusu teşkil eder. Zira, kimi zaman mavi kart hamilleri yabancı statüsünde olmalarına karşın çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşlarına nazaran daha avantajlı bir konumda bulunabilmektedir. Bu tartışmalar ekseninde çalışmamızda çok vatandaşlık konusu ile mavi kart düzenlemesi beraber ele alınmıştır.

Öte yandan, mavi kart uygulamasının gelişimine tarihi açıdan yaklaşıldığında bu düzenlemeye ihtiyaç duyulmasının en önemli gerekçelerinden biri olan yabancı hukuklardaki çifte vatandaşlığa izin vermeyen bazı düzenlemelerin günümüzde giderek terk edilmeye başladığı görülmektedir. Örneğin, Alman Hukukunda Vatandaşlık Hukukunun Modernizasyonu Yasası 27 Haziran 2024 tarihinde temel bölümleriyle yürürlüğe girmiş olup buna göre Alman vatandaşlığını kazanmak isteyen bir kişi Türk vatandaşlığı ile Alman vatandaşlığı arasında bir seçim yapmak durumunda kalmadan, çifte vatandaş olabilecektir⁶. Alman hukukundaki önceki kanun dönemindeki düzenlemeler dolayısıyla⁷ Alman vatandaşlığını kazanırken Türk vatandaşlığından çıkmak zorunda olan kişilerin bu yasal gelişmeler neticesinde Türk vatandaşlığını yeniden kazanılması yoluna başvurarak mavi kartlı statüsünden çıkmak isteyebileceği düşünülebilir. Bu gibi güncel gelişmeler karşısında mavi kartlıların sayısı azalırken çok vatandaşlığı bulunan Türk vatandaşlarının sayısının artabileceği öngörülebilir. Öte yandan halen çifte vatandaşlığa izin vermeyen Avusturya ve Hollanda hukukları⁸ ve bu ülkelerdeki Türk nüfus gözetildiğinde mavi

⁶ Alman Vatandaşlık Hukukunun Modernizasyonu Yasası hakkındaki Almanya Dış Temsilcilikleri bilgi notu hakkında bkz. <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/service/1514534-1514534> (Erişim Tarihi: 08.01.2025).

⁷ *Staatsangehörigkeitsgesetz/StAG Kanunu*. Alman vatandaşlık hukukunda 2000 yılından bu yana gerçekleşen değişiklikler hakkında bkz. M. Derya Canpolat, "Vatandaşlık Yasasının Modernizasyonu ve Almanya'daki Türk Diasporası", (Göç Araştırmaları Vakfı Y. 2004 S. 1, s. 1-11).

⁸ Avusturya hukukundaki çifte vatandaşlığa ilke olarak izin vermeyen yaklaşım hakkında Avusturya Dış Temsilciliği'nin "*Information zur Beibehaltung der österreichischen Staatsbürgerschaft*" başlıklı bilgi notu için bkz. https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Vertretungen/London/Dokumente/Information_zur_Beibehaltung_der_oesterreichischen_Staatsbuergerschaft.pdf (Erişim Tarihi: 08.01.2025). Hollanda Hükümeti internet sitesinde çifte vatandaşlığın olabildiğince engellenmeye çalışıldığı yönündeki politikayı açıklayan bilgi notu için bkz. <https://www.government.nl/topics/dutch-citizenship/dual-citizenship> (Erişim Tarihi: 08.01.2025). Avusturya ve Hollanda hukuklarındaki bu duruma ilişkin tespitte dair ayrıca bkz. Uğur Tütüncübaşı, "Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 Sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Yeni "Mavi

kart uygulamasının güncelliğini korumaya devam edeceğini söylemek de yanlış olmaz. Söz konusu iki grubun - mavi kart hamilleri ile çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşlarının -milletlerarası özel hukuk bağlamında tabi oldukları hukuki rejimin beraber ele alınarak karşılaştırılması bu yönden de anlamlıdır.

II. TÜRK MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKUNDA ÇOK VATANDAŞLIK

Türk hukukunda, TVK'nın 3. maddesiyle çok vatandaşlığın tanımı "*Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olması*" şeklinde yapılmakta ve aynı kanunun 44. maddesiyle de çok vatandaşlığa imkân sağlanmaktadır.

Milletlerarası özel hukukta, kişinin hangi vatandaşlığa mensup olduğu, özellikle uygulanacak hukuku tespit ederken önem arz etmektedir. Eğer bir kanunlar ihtilafı kuralında bağlama noktası olarak millî hukuk öngörülmüş ise kişinin vatandaşlığı olduğu devletin hukuku uygulanacaktır⁹.

Her ne kadar milletlerarası özel hukuktaki son eğilimler, bağlama noktası olarak milli hukuk yerine mutata mesken gibi kavramlara ağırlık verse de Türk hukukunda bulunan kanunlar ihtilafı kurallarında milli hukuk bağlama noktası olarak sıkça yer almaktadır¹⁰. Aile hukuku ve şahsın hukuku alanlarında ulusal kültür ve geleneklerin etkisi nedeniyle bu alanlara dahil hukuki meselelerin kişilerin milli hukukuna tabi tutulmasının milletlerarası özel hukuk hakkaniyetine uygun olduğu ifade edilmektedir¹¹. 5718 sayılı *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun*'un¹² ("MÖHUK") ehliyet, vesayet, soybağı, nişanlanma, evlilik, boşanma ve evlat edinme gibi kişiler hukuku ile aile hukukunu ilgilendiren kurallarında ve taşınır mirasta bu durum gözlenmektedir¹³.

Yabancı unsurlu bir davada uygulanacak hukuk vatandaşlık (milli hukuk) esasına göre belirlenecek ise, öncelikle kişinin hangi devlet vatandaşı olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bir kişinin belirli bir devletin vatandaşı olup olmadığı sorusu ancak ilgili devlet tarafından cevaplandırılabilir¹⁴. Bu nedenle,

Kart" Uygulaması)", (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2011, C. 13 S. 2, s. 153-194), s. 158; Ayfer Uyanık Çavuşoğlu, "Türk Vatandaşlık Kanununda 5203 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik Sonrasında Türk Vatandaşlığından Çıkma", (Yasa Hukuk Dergisi, Y. 2005, C. 28, S. 260-261, s. 21-39), s. 21.

⁹ Sibel Özel/Mustafa Erkan/Hatice Selin Pürselim/Hüseyin Akif Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 2. B., İstanbul 2023, s. 98-99; Cemal Şanlı/Emre Esen/İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 11. B., İstanbul 2024, s. 35.

¹⁰ Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 100.

¹¹ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 35.

¹² RG, 12.12.2007, S. 26728.

¹³ Aysel Çelikel/Bahattin Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 17. B., İstanbul 2021, s. 65.

¹⁴ Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 23. B., İstanbul 2021, s. 115; Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 2019, s. 34.

kişinin Türk vatandaşı olup olmadığı konusunda bir tereddüt mevcut ise, kişinin Türk vatandaşı olup olmadığı Türk vatandaşlık hukukuna göre belirlenecektir. Buna karşılık, ilgili kişinin yabancı bir devlet vatandaşlığı tartışma konusu ise ilgili kişinin vatandaşlığı, vatandaşlığı iddia olunan devletin hukukuna göre belirlenecektir. Yetkili hukukun tespitinden önce vatandaşlık statüsünün tayini gerektiğinden vatandaşlık hukuku kanunlar ihtilafının ön sorunu olarak vasıflandırılmıştır¹⁵. Uygulanacak hukukun vatandaşlık (milli hukuk) esasına göre tayin edildiği hallerde ilgilinin birden fazla vatandaşlığı mevcut ise uygulanacak hukukun nasıl tayin edileceği bir problem teşkil edecektir. Birden fazla vatandaşlığı bulunan bir kişi bakımından hangi vatandaşlığın esas alınacağı sorusu, çok vatandaşlık ile milletlerarası özel hukuk arasındaki ilişkinin temelindeki sorunu oluşturmaktadır¹⁶. Bu bağlamda çoğu devlet, kanunlarında bu meselenin çözümü için genel nitelikli kurallara yer vermekte ve kişinin kendi vatandaşı olup olmadığına göre bir ayırım yapmaktadır¹⁷. Söz konusu anlayışa paralel olarak çok vatandaşlık nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunların önlenmesi amacıyla MÖHUK'ta da genel nitelikli bir düzenleme getirilmiştir. MÖHUK'un 4. maddesinin (b) ve (c) bentlerine göre, eğer kanunlar ihtilafı kuralları milli hukuku işaret ediyorsa, birden fazla devlet vatandaşlığı bulunan Türk vatandaşları hakkında Türk hukuku; birden fazla devlet vatandaşlığı bulunan yabancılar hakkında ise daha sıkı ilişki içinde buldukları devlet hukuku uygulanacaktır. İlgilinin Türk vatandaşlığı dışında birden fazla devlet vatandaşlığı bulunması durumunda "gerçek" vatandaşlık tespit edilecektir. Kişi, hayat ilişkilerinde hangi devletle daha sıkı ilişki içinde ise, o devlet kişinin gerçek vatandaşlığına sahip olduğu devlet olarak kabul edilir. Gerçek vatandaşlığın tespitinde ikametgâh, mutad mesken, daha önceki vatandaşlık, vatandaşlık statüsüne bağlı hak ve yükümlülüklerin yerine getirildiği ve ekonomik faaliyetin yürütüldüğü devlet gibi çeşitli unsurlar rol oynarlar¹⁸. Hâkim, kişinin vatandaşlığına sahip olduğu devletlerden hangisi ile daha sıkı ilişki içerisinde bulunduğunu her somut olayda inceleyip tespit edecektir¹⁹. Ancak, aynı maddede belirtildiği üzere, çok vatandaşlığın çözümü için öngörülen bu kurallar MÖHUK'ta aksinin öngörülmediği hallerde uygulanacaktır.

¹⁵ Çelikel/Erdem, s. 23.

¹⁶ İnci Ataman-Figanmeşe, "Çifte Vatandaşlık Halinde MÖHUK'un 4. maddesinin b ve c bentlerinin Uygulama Alanı", (Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 1999-2000, C. 19-20, s. 95-114), s. 95-96.

¹⁷ Nomer, 2021, s. 115; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 100-102; Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, "Kanunlar İhtilafı Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilaflarının Çözümü ve MÖHUK m.4(1)(b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi", (Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 1, 2015, s. 111-150), s. 133.

¹⁸ Nomer, 2019, s. 41-42; Nomer, 2021, s. 116; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 103.

¹⁹ Çelikel/Erdem, s. 68.

A. MÖHUK Madde 4'ün İstisnaları

MÖHUK m.4'ün lafzındaki “*bu Kanunda aksi öngörülmedikçe...*” ifadesi hangi hallerin istisnai bir düzenleme içerdiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır. MÖHUK metninde veya gerekçesinde açık bir istisnadan bahsedilmemiştir²⁰. Ancak istisna teşkil edip etmediği tartışmalı bazı hususlar bulunmaktadır. Bağlama noktası olarak müşterek milli hukuku öngören MÖHUK m.14, evlilik malları için sınırlı bir seçim hakkı sunan m.15, kanunlar ihtilafı kuralları içeren milletlerarası anlaşmalar ile ölüme bağlı tasarrufların şekli geçerliliğine ilişkin m.20/f.4 hükümlerinin m.4'te bahsi geçen istisnanın kapsamında olup olmadığı tartışmalıdır.

1. Bağlama Noktası Olarak Müşterek Milli Hukuku Öngören Hükümler

Aile hukukuna ilişkin kanunlar ihtilafı kurallarının bazılarında eşlerin müşterek milli hukuku, kanun koyucunun öngördüğü bağlama noktalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Milli hukukun bağlama noktası olarak belirlendiği durumlarda Türk mahkemelerinin hangi vatandaşlığı esas alacağı MÖHUK m.4'e göre tespit edilecektir. Buna karşın çok vatandaşlık halinde eşlerin müşterek milli hukuku tespit edilirken hangi vatandaşlıklarının müştereklik konusunda esas alınacağı tartışmalıdır. Örneğin, Türk vatandaşlığına ve (X) devleti vatandaşlığına sahip bir eş ile (X) vatandaşlığına sahip bir eşin Türkiye'de görülen boşanma davasının hangi hukuka tabi olduğu tespit edilirken MÖHUK m.4'ün dikkate alınıp alınmayacağı konusu aşağıda ele alınacak olan bir Yargıtay kararına da konu olmuştur.

Doktrindeki hâkim görüşe göre, müşterek milli hukuk MÖHUK m.4'ün (b) ve (c) bentlerinin istisnasını teşkil etmemektedir²¹. Öncelikle bireylerin milli hukuku tespit edilmeli, sonra müştereklik olup olmadığına bakılmalıdır. Keza bu görüşe göre, MÖHUK m.4 gereği kanunlar ihtilafı kurallarında yer alan “*eşlerin müşterek milli hukuku*” ifadesi, “*eşlerin milli hukukları müşterek ise bu hukuk*” şeklinde anlaşılmalıdır²². Dolayısıyla, MÖHUK m.4 gereğince birden fazla devlet vatandaşlığı taşıyan eşin aynı zamanda Türk vatandaşı olması halinde tarafın Türk vatandaşlığının esas alınması gerektiği belirtilmektedir²³. Böylece bu görüşe göre kişinin hukuki ihtilafa göre farklı vatandaşlıklarını kullanarak kendi menfaatine uygun çözümler bulma anlayışının da önüne geçilmiş olunacaktır²⁴. Zira tersi bir yorum hem ya-

²⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, s. 133.

²¹ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 167; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca s. 273-274; Gülin Güngör, Türk Milletlerarası Özel Hukuku, 3. B., Ankara, 2021, s. 54-55; Bayraktaroğlu Özçelik, s. 138; Ayfer Uyanık Çavuşoğlu, Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma, 1. B., İstanbul 2006, s. 46.

²² Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 167, dn. 89.

²³ Vahit Doğan, Milletlerarası Özel Hukuk, 8. B, Ankara, 2022, s. 216.

²⁴ Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 274.

bancı bir devletin vatandaşı hem de Türk vatandaşı olan bir kişinin, Türkiye’de görülen boşanma davasında uygulanacak hukuk bakımından yabancı bir hukuka tabi tutulmasını ancak aynı kişinin sadece Türk vatandaşlarının çalışabileceği işlerde çalışmasını mümkün kılacaktır. Böyle bir çözümün de MÖHUK’un amacına ve kanunlar arasındaki uyuma zarar vereceği düşünülmektedir²⁵.

Nitekim, eşlerden birinin İtalyan vatandaşı diğerinin ise hem Türk hem İtalyan vatandaşı olduğu bir boşanma davasında Yargıtay da milli hukukların tespiti için önce m.4(b)’yi uygulayarak çifte vatandaş olan eş bakımından Türk vatandaşlığını esas almış ve MÖHUK m.14/f.1 kapsamında eşlerin müşterek milli hukukunun bulunmadığı sonucuna varmıştır²⁶. Oy çokluğu ile alınan bu kararın karşı oy yazısında ise, ilgili bentte yer alan kuralın Kanunda aksi düzenlenmemişse geçerli olacağı ve MÖHUK m.14/f.1 gereğince müşterek milli hukukun varlığı halinde bu hukukun uygulanması gerektiği; somut olayda eşlerin müşterek milli hukuku olan İtalyan hukukunun bu uyumsuzluğa tatbik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Karşı oy yazısındaki görüşe paralel olarak doktrinde MÖHUK m.4’ün (b) ve (c) bentlerinin her durumda uygulanması halinde adil olmayan sonuçların ortaya çıkabileceği ileri sürülmüştür²⁷.

Sonuç olarak, doktrindeki hâkim görüş ve Yargıtay uygulaması yetkili hukukun müşterek milli hukuk olarak belirlendiği durumları, MÖHUK m.4’ün istisnası olarak yorumlamamaktadır. Doktrinde ayrıca bu durum milletlerarası yetki ile de gerekçelendirilmektedir²⁸. Şöyle ki, çifte vatandaşlı kişinin kişi hallerine ilişkin bir davasında mahkemenin yetkisi ilgili kişinin Türk vatandaşlığı esas alınarak MÖHUK m.41 kapsamında tespit edilecektir. Bu durumda yetki tesis edilirken Türk vatandaşlığı esas alındığı için boşanma davasında da ilgili kişinin Türk vatandaşlığının esas alınması gerektiği; yetkili hukukun müşterek yabancı vatandaşlık esas alınarak tespit edilmesi durumunda Türk mahkemesinin milletlerarası yetkisinin de sorgulanır hale geleceği ileri sürülmüştür²⁹.

²⁵ Hatice Selin Pürselim Arning, “MÖHUK Kapsamında İddet Müddetinin Soybağının Reddi ve Babalık Davalarına Etkileri”, (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2021, C. 27, S. 1, s. 513-542), s. 524-525.

²⁶ Y. 2. HD, E. 2007/4214, K. 2008/1476, 13.02.2008, Nuray Ekşi, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’a İlişkin Yargıtay Kararları, 1. B., Beta Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 3-5; Bahar Ceyda Süral Efeçinar, “Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku Işığında Çifte Vatandaşlık Halinde ‘Müşterek Milli Hukuk’ Bağlama Noktası Nasıl Anlaşılmalıdır?”, (Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2019, C. 14, S. 177-178, s. 1197-1212), s. 1212, dn. 37; Y. 2. HD., E. 2004/9208, K. 2004/11702, T. 12.10.2004: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 167, dn. 89.

²⁷ Bilgin Tiryakioğlu, “Multiple Citizenship and its Consequences in Turkish Law”, (Ankara Law Review, Y. 2006, C. 3, S. 1, s. 1-16), s. 14.

²⁸ Güngör (Tabiiyet), s. 54, dn. 66.

²⁹ Güngör (Tabiiyet), s. 54, dn. 66.

Kanaatimizce Türk mahkemelerinin yetkisinin m.41 çerçevesinde tespit edildiği her durumda Türk vatandaşlığı bulunan kişiler bakımından MÖHUK m.4(b) bendi uyarınca Türk hukukunun uygulanması yönündeki yorum isabetli değildir. Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirleyen yetki kuralları, yabancılık unsuru içeren bir hayat ilişkisinde Türk mahkemelerinin yetkili olup olmadığını tayin ederken kanunlar ihtilafı kuralları söz konusu davada hangi hukukun uygulanacağını tespit eder. Dolayısıyla yetki kuralları ile kanunlar ihtilafı kurallarının uygulama alanı birbirinden farklıdır. Biri Türk vatandaşlığı olmak üzere çifte vatandaşlığı bulunan bir kişinin kişi hallerine ilişkin bir davasında Türk mahkemelerinin yetkisi MÖHUK m.41 uyarınca tespit edildikten sonra uygulanacak müşterek milli hukuk yabancı bir hukuk ise bu hukuku pekâlâ uygulanabilir. Bu noktada milletlerarası yetkinin sorgulanabilir hale geldiği görüşüne katılmamaktayız. Zira yetki bir kere tesis edilmiştir. Aksinin kabulü kanunlar ihtilafı kurallarının ruhuna aykırı sonuçları beraberinde getirmektedir. Sözgelimi, iki eşin de aynı yabancı ülke vatandaşı olduğu ancak bir eşin Türk vatandaşlığının da bulunduğu durumlarda müşterek bir milli hukuk olmasına rağmen hâkim görüşe göre o yabancı hukuk uygulanmayacaktır. Kanaatimizce, bu yorum tarzı kanunlar ihtilafı kurallarının amacı olan en sıkı ilişkili hukuka bağlanmayı engellemektedir. Müşterek milli hukukları bulunan eşler arasındaki boşanma davasına uygulanacak en sıkı ilişkili hukuk olarak “*eşlerin müşterek milli hukuku*” öngörülmüştür. Dolayısıyla eşlerin müşterek milli hukuku mevcut iken m.4(b) bendini uygulayarak müşterek milli hukuku yok saymak milletlerarası özel hukuk hakkaniyetine hizmet etmemektedir. Bağlama noktası olarak müşterek milli hukukun öngörüldüğü durumları, MÖHUK m.4(b) ve (c) bentlerinin istisnası olarak kabul etmek gerekir.

Ayrıca, Avrupa Birliği hukukunda çok vatandaşlık halinde eşlerin hangi vatandaşlığının esas alınacağı konusunda Avrupa Birliği (AB) Roma III Tüzüğü³⁰ de bu görüşü destekler niteliktedir. Zira boşanma davalarında uygulanacak hukuka ilişkin Roma III Tüzüğü'nün gerekçesinde çok vatandaşlık ile ilgili sorunların çözümü, AB prensipleri çerçevesinde olmak kaydıyla, ulusal hukuklara bırakılmıştır. Burada öne çıkan AB prensibi ise, çeşitli Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında da vurgulandığı üzere, vatandaşlığa dayalı ayrımcılık yapılmasının önüne geçilmesidir³¹.

³⁰ Avrupa Birliği, “İşbirliğini Geliştirmeye Yönelik Alanlardan Boşanma ve Ayrılığa Uygulanacak Hukuk Hakkında 20 Aralık 2010 tarihli 1259/2010 sayılı Konsey Tüzüğü (Roma III Tüzüğü)”, *Avrupa Topluluğu Resmî Gazetesi* (ATRG) 343/10, 29.12.2010, Gerekeç No. 22.

³¹ 2 Ekim 2003 tarihli *Carlos Avello Garcia v. Belgian State* Kararı, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62002CJ0148> (Erişim Tarihi: 07.01.2025).

2. Milli Hukukun Uygulanacak Hukuk Olarak Seçilmesi

Türk hukukunda özellikle sözleşme ilişkilerinde taraflara uyumsuzluğa uygulanacak hukuku seçme hakkı tanınmışsa da aile hukuku alanında sadece tek bir maddede hukuk seçimine izin verilmiştir. Evlilik malları hakkında uygulanacak hukuku düzenleyen MÖHUK m.15, eşlere sınırlı bir seçim imkânı sunmaktadır. Buna göre eşler, evlenme anındaki mutad mesken ya da milli hukuklarından birini seçebilirler.

Doktrindeki hâkim görüş, burada zımni bir istisnaya yer verildiğini ve MÖHUK m.4'ün uygulanmayacağını savunmakta; diğer bir ifadeyle çok vatandaşlık halinde eşlerin milli hukuklarından herhangi birinin uygulanmak üzere seçilebileceğini ifade etmektedir³². Dolayısıyla eşlerin evlenme anında birden çok vatandaşlığa sahip olduğu hallerde seçilebilecek hukukların sayısı da artar. Bu hallerde irade serbestisine öncelik tanınması gerektiği için MÖHUK m.4(b) ve (c) bendlerinin sınırlayıcı bir etkisinin bulunmadığı belirtilmektedir³³. Bu bağlamda, “eşlerden birinin milli hukuku” gibi bir ifade yerine “eşlerin (...) milli hukuklarından biri” ifadesine yer verilmiş olmasıyla da bu görüş desteklenmektedir³⁴. Yargıtay da mülga 2675 sayılı MÖHUK³⁵ döneminde yabancı bir boşanmanın tanıma ve tenfizine ilişkin vermiş olduğu bir kararında hem Türk hem Hollanda vatandaşı olan eşlerin, boşanma için müşterek milli hukuklarından biri olan Hollanda hukukunu seçmiş olmalarını isabetli bulmuştur³⁶.

Doktrinde aksi görüşe sahip yazarlara göre ise milli hukuku seçme imkânı verilmiş olsa da MÖHUK m.4'ün (b) ve (c) bentlerinin etki alanının dışına çıkılmamıştır³⁷. Başka bir ifade ile ancak 4. madde uyarınca belirlenecek milli hukuklardan birinin seçimi mümkün olabilecektir. Örneğin, bu görüş uyarınca hem Türk hem Fransız vatandaşlığına sahip eş ile hem İtalyan hem de Alman vatandaşlığına sahip eş arasındaki evlilik mal rejimi bakımından MÖHUK m.15'te yer alan sınırlı hukuk seçimi imkanı MÖHUK m.4'ün (b) ve (c) bentleri çerçevesinde değerlendirileceğinden ilk eş bakımından yalnızca Türk hukuku dikkate alınacak, diğer eş bakımından ise daha sıkı ilişki halinde bulunduğu ülkenin vatandaşlığı dikkate alınacaktır. Böylece tarafların iki hukuk arasında (Türk hu-

³² Ataman-Figanmeşe, s. 100; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 164, dn. 84; Güngör (Tabiiyet), s. 145; Bayraktaroğlu Özçelik, s. 141; Süral Efeçinar, s. 1197; Ebru Şensöz, “27.11.2007 Tarih ve 5718 Sayılı MÖHUK Uyarınca Yabancılık Unsuru Taşıyan Evlilik Mallarına İlişkin İhtilaflarda Uygulanacak Hukuk”, (İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 2009, C. 8, S. 16, s. 173-197), s. 197; Uyanık Çavuşoğlu (Boşanma), s. 44.

³³ Güngör (Tabiiyet), s. 145.

³⁴ Ataman-Figanmeşe, s. 100, dn. 10.

³⁵ RG, 22.05.1982, S. 17701.

³⁶ Y. 2. HD., E. 2002/13829, K. 2003/719, T. 21.01.2003: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası.

³⁷ Özel/Erkan/Pürselim/Karaca s. 268; Çelikel/Erdem, s. 265.

kuku ve İtalyan veya Alman hukukundan sıkı ilişkili olanı) seçim yapma imkanı söz konusu olacaktır. Halbuki yukarıda yer verdiğimiz diğer yaklaşım uyarınca MÖHUK m.15'te yer alan sınırlı hukuk seçimi imkanı MÖHUK m.4'ün (b) ve (c) bentleri çerçevesinde değerlendirilmez ise bu örnekte tarafların dört farklı hukuk arasından ((Türk, Fransız, İtalyan ve Alman hukukları) seçim yapma imkanı söz konusu olacaktır. Taraflara sınırlı da olsa bir hukuk seçimi sunan hükmün tekrar bir sınırlandırmaya tabi tutulması bizce uygun görünmemektedir.

Diğer taraftan, MÖHUK m.15, eşlerin hukuk seçimi yapmadığı durumlar için kademeli (aşamalı) bir kanunlar ihtilafı kuralı öngörmüştür. Buna göre, maddenin ilk cümlesinde yer alan hukuklardan biri seçilmemiş ise öncelikle müşterek milli hukuk uygulanacaktır. Böyle bir durumda ise, yukarıda bahsedildiği üzere, doktrindeki hâkim görüş³⁸ MÖHUK m.4'ün uygulanacağı yönündedir.

Sonuç olarak, müşterek milli hukukun bağlama noktası olduğu durumların aksine MÖHUK m.15'in MÖHUK m.4'ten ayrık bir düzenleme teşkil ettiği çoğunluk tarafından kabul edilmektedir. Bu sebeple eşler, MÖHUK m.15/f.1 uyarınca vatandaşı oldukları ülke hukuklarından istediklerini evlilik mal rejimine uygulanmak üzere seçebilirler.

3. Milletlerarası Anlaşmalar

Anayasa m.90/f.5 uyarınca, usulüne uygun yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşmalar ile kanunlar; normlar hiyerarşisinde, kural olarak, aynı basamakta yer almaktadır. MÖHUK ise ilk maddesinin ikinci fıkrasında, "*Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri saklıdır*" diyerek kendi kapsamına giren konularda milletlerarası anlaşmalara öncelik vermiştir. Bu durumda, MÖHUK'ta yer alan bir hüküm ile Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası bir anlaşmada yer alan bir hüküm aynı konuyu düzenliyor ise anlaşma hükmü öncelikli olarak uygulanacaktır.

Milletlerarası özel hukuka ilişkin, Türkiye'nin de taraf olduğu, bazı anlaşmalar; kanunlar ihtilafı kuralları öngörmektedir. İşte bu kanunlar ihtilafı kurallarının bazıları da bağlama noktası olarak kişinin milli hukukuna yer vermiştir. Ancak böylesine hükümler içeren milletlerarası anlaşmaların birçoğu, çok vatandaşlık halinde hangi vatandaşlığın esas alınacağına dair bir çözüm ortaya koymamaktadır³⁹. O halde, böyle bir sorunla karşılaşan Türk mahkemelerinin MÖHUK m.4'e başvurup başvuramayacaklarını incelemek gerekir.

³⁸ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 167; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca s. 273-274; Güngör (Tabiiyet), s. 54-55; Bayraktaroğlu Özçelik, s. 138; Uyanık Çavuşoğlu (Boşanma), s. 46.

³⁹ Ataman-Figanmeşe, s. 101.

İlk olarak, MÖHUK m.4'ün lafzındaki “*Bu Kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hâllerde (...)*” ifadesinden hareketle ancak MÖHUK'un uygulama alanına giren hallerde bu maddeye göre milli hukukun saptanabileceği savunulmaktadır⁴⁰. Bu durumda milletlerarası anlaşma hükümlerine göre yetkili hukuk tayin edilecekse MÖHUK m.4 uygulanmayacaktır. Öte yandan, kanunlar ihtilafı kuralları içeren sözleşmelerin temel amacı, uygulanacak hukukta yeknesaklık sağlanmasıdır⁴¹. Ancak, çok vatandaşlıkla ilgili bu sorunun çözümü her bir devletin iç hukukuna bırakılacak olursa uygulanacak hukukta yeknesaklık sağlanamayabilir. Zira, çoğu devlet kendisine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişi hakkında gerçek ve etkili vatandaşlık ayırımına gitmeyip milli hukuk bakımından uygulanacak hukukun tespitinde kendi vatandaşlığını tercih edebilmektedir.

Sonuç olarak, sayılan nedenlerle kanunlar ihtilafı kuralları içeren milletlerarası anlaşmalarda MÖHUK m.4'ün uygulanmayacağı söylenebilir. Burada doktrin, çözüm olarak gerçek ve etkili vatandaşlığın tespiti sonucunda uygulanacak hukukun belirlenmesini önermektedir⁴².

4. Ölüme Bağlı Tasarrufların Şekli Geçerliliği

MÖHUK'un 20. maddesi uyarınca mirasa uygulanacak hukuk ölenin milli hukukudur. Çok vatandaşlığa sahip kişiler için uygulanacak milli hukuk tespit edilirken de MÖHUK m.4'e göre bir saptama yapılacaktır. Öte yandan MÖHUK m.20/f.4, ölüme bağlı tasarrufların şekline ilişkin istisnai bir hüküm getirerek ölüme bağlı tasarrufun ölenin milli hukukuna uygun şekilde yapıldığı hallerde de geçerli olacağını belirtmektedir. İşte mirasa ilişkin bu kanunlar ihtilafı kuralının, MÖHUK m.4'ün uygulama alanında kalıp kalmadığı tartışmalıdır. Öte yandan Türkiye, “Vasiyet Tasarruflarının Biçimine İlişkin Kanun Uyuşmazlıkları Konusunda Sözleşme”ye⁴³ taraf olduğu için vasiyetnamelerin şekli geçerliliğine, MÖHUK m.1/f.2 ışığında, söz konusu milletlerarası anlaşma uygulanacaktır. MÖHUK m.4'te geçen “*bu Kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde (...)*” ifadesi ve milletlerarası anlaşmaların uygulamada yeknesaklığı sağlama amacından hareketle, MÖHUK m.4'ün milletlerarası sözleşmelerde yer alan kurallara ilişkin olarak uygulanmayacağı kabul edilmektedir⁴⁴. Buna karşılık, doktrinde açık bir istisnaya yer verilmemesi nedeniyle MÖHUK m.20/f.4'ün kapsamındaki (vasiyetname dışındaki)

⁴⁰ Ataman-Figanmeşe, s. 101.

⁴¹ Ataman-Figanmeşe, s. 101; Çelikel/Erdem, s. 44.

⁴² Ataman-Figanmeşe, s. 103 vd.

⁴³ RG, 17.01.1983, S. 17391.

⁴⁴ Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 336-337.

ölüme bağlı tasarrufların şekline uygulanacak hukuka ilişkin belirlemenin MÖHUK m.4 uyarınca yapılması gerektiği savunulmaktadır⁴⁵.

Kanaatimizce, ölüme bağlı tasarrufların şekli geçerliliğinde *favor testamenti* ilkesine⁴⁶ uygun şekilde hareket edilmesi gerekir. Türk doktrinine hâkim olan bu ilke, ölüme bağlı tasarrufun sonuç doğurmasına imkan veren yoruma öncelik vererek ölenin son arzularının gerçekleşmesini öncelemektedir. Bu bağlamda, *favor testamenti* ilkesi uyarınca ölüme bağlı tasarrufu ayakta tutabilecek her yolun denenmesi prensibi kabul görmektedir.

Sonuç olarak, MÖHUK m.4 uyarınca bir saptama yapmadan, ölenin milli hukuklarından biri bakımından geçerli olan (vasiyetname dışındaki) bir ölüme bağlı tasarrufu şeklen geçerli saymak *favor testamenti* ilkesiyle birlikte değerlendirildiğinde yerinde bir uygulama olacaktır.

B. Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Çok Vatandaşlık

Çok vatandaşlıktan kaynaklanan sorunlar sadece yetkili hukukun tespitinde değil usul hukukuna ilişkin kuralların uygulanmasında da kendini göstermektedir. Bu bağlamda, çok vatandaşlık bakımından bir çözüm ortaya koyan MÖHUK m.4'ün usul hukukuna ilişkin konularda uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır. Tartışmanın temel noktası ise maddenin genel hükümler kısmında bulunmasına rağmen başlığının “*Vatandaşlık esasına göre yetkili hukuk*” olmasıdır.

Doktrindeki baskın görüşe göre, usul hukuku alanında çok vatandaşlıktan doğan sorunların çözümü için de MÖHUK m.4 uygulama alanı bulacaktır⁴⁷. Kişinin Türk vatandaşı ve yabancı bir ülkenin vatandaşı olduğu hallerde MÖHUK m.4'te açıkça belirtildiği üzere bu kişilerin Türk vatandaşlığının dikkate alınacağı kabul edilmektedir⁴⁸. Birden fazla devlet vatandaşlığı bulunan yabancılar hakkında ise daha sıkı ilişki içinde buldukları devlet hukuku uygulanacaktır. Dolayısıyla usul hukukuna ilişkin konularda da hangi vatandaşlığın esas alınacağı yine MÖHUK m.4(b) ve m.4(c)'ye göre belirlenecektir.

Bizim de katıldığımız diğer görüşe⁴⁹ göre ise, MÖHUK m.4 “*Vatandaşlık esasına göre yetkili hukuk*” başlığını taşıırken hükmün birinci fıkrası da “*yetkili olan*

⁴⁵ Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 338.

⁴⁶ “*Ölüme bağlı tasarrufu elden geldiğince, tüm hukuksal yolları tüketerek, geçersizlikten kurtarma, ona hukuksal işlerlik kazandırma anlayışı*” olarak açıklanan *favor testamenti* ilkesi hakkında bkz. Rona Serozan/ İlkay Engin, *Miras Hukuku*, 8. B., İstanbul, 2004, s. 272.

⁴⁷ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 582; Ergin Nomer, “Türk Devletler Özel Hukukunda Çifte Vatandaşlık”, (Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 1994, C. 19, 1994, s. 55-62), s. 58.

⁴⁸ Zeynep Çalıışkan, *Milletlerarası Usul Hukukunda Teminat*, 1. B., Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 58.

⁴⁹ Ataman-Figanmeşe, s. 95 vd.

hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde” şeklinde bir ifade içermektedir. Dolayısıyla söz konusu madde yetkili hukukun tayini ile ilgilidir. Yetkili hukukun tayini ise kanunlar ihtilafı kurallarının diğer bir ifadeyle, MÖHUK’un 9 ila 39’uncu maddelerinin konusunu oluşturmaktadır. Bu durumda, MÖHUK m.4 yalnızca kanunlar ihtilafı hukuku alanında uygulanacak; MÖHUK’un Milletlerarası Usul Hukuku başlıklı ikinci kısmına uygulanmayacaktır. Bunlara ek olarak, her ne kadar MÖHUK m.4 MÖHUK’un “genel kurallar” başlıklı ilk bölümünde yer almakta ise de genel kurallar bölümünde düzenlenen diğer bir kural olan kamu düzenine aykırılık kuralı (m.5) da yalnızca kanunlar ihtilafı kuralları kapsamında uygulanmaktadır. Bu durum da MÖHUK m.4’ün uygulama alanı açısından savunduğumuz görüşü desteklemektedir.

Milletlerarası usul hukukunda kişinin vatandaşlığının önemli bir fark yarattığı meselelerden biri MÖHUK m.48’de düzenlenen teminat hususuna ilişkindir. Bu madde Türk vatandaşları ve yabancılar arasında bir ayırım yaparak yabancılara dava açarken teminat yatırma yükümlülüğü getirmektedir. Başka bir devlet vatandaşı olan Türk vatandaşlarının teminat yatırmayacağı konusunda doktrin ve uygulama hemfikirdir. Bununla birlikte MÖHUK m.48/f.2’de yabancılar bakımından bir istisna kabul edilerek karşılıklılık esası uyarınca teminattan muafiyet öngörülmüştür. Bu nedenle çok vatandaşlığa sahip yabancıların hangi vatandaşlıklarının esas alınacağı önem arz etmektedir.

Bu noktada çok vatandaşlığa sahip yabancılar bakımından yukarıda bahsedilen baskın görüşe göre⁵⁰ yorum yapılması halinde MÖHUK m.4(c) bendine göre kişinin vatandaşlığı tespit edilecektir. Yapılacak tespite göre de kişinin teminat yatırıp yatırmaması gerektiğine karar verilecektir. Buna karşılık, bizim de katıldığımız ikinci görüş kabul edilecek olursa MÖHUK m.48 açısından bir kanun boşluğu doğmaktadır. Zira MÖHUK m.4 yalnızca kanunlar ihtilafı kuralları çerçevesinde uygulama alanı bulacaktır. Bu durumda bu boşluğun kişinin menfaatine en uygun şekilde doldurulması gerekir⁵¹. Kanaatimizce, MÖHUK m.48 kapsamında yabancıların teminat yatırıp yatırmayacağı tespit edilirken ilgilinin vatandaşlıklarından biri ile karşılıklılık gerçekleşmemiş olsa da diğer vatandaşı olduğu ülke ile Türkiye arasında karşılıklılık bulunduğu takdirde kişinin teminat yatırmaktan muaf tutulacağı kabul edilmelidir.

⁵⁰ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 582.

⁵¹ Ataman-Figanmeşe, s. 95 vd.

III. TÜRK MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKUNDA MAVİ KARTLI YABANCILAR

A. Mavi Kartlı Yabancıların Statüsü

Doğumla aslen Türk vatandaşlığını kazanıp daha sonra izinle Türk vatandaşlığından çıkan yabancılara Türk hukukunda ayrıcalıklı bir statü tanınmıştır⁵². TVK m.28'de düzenlenen bu statü uyarınca şartları sağlayan yabancılar ve onların üçüncü dereceye kadar altsoyları⁵³ seçme ve seçilme hakkı gibi birkaç istisna hariç Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklardan aynen yararlanabilecektir. Talep olması halinde bu kişilere, söz konusu haklardan faydalanabileceklerini gösteren bir "mavi kart"⁵⁴ verilmektedir. Bu nedendir ki hem doktrinde hem uygulamada bu kişiler "mavi kartlılar" olarak adlandırılmaktadır.

Mavi kartlıların yararlanamayacağı haklar TVK m.28/f.2'de sayılmıştır: "Bu madde kapsamında bulunan kişilerin, seçme ve seçilme, muafien araç veya ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü yoktur. Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler". Bunun yanı sıra, *Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik*⁵⁵ m.52/f.2 mavi kart hamillerinin yararlanabileceği bazı haklara örnek vermek suretiyle yer vermiştir⁵⁶. Bu maddeye göre, "mavi kartlıların Türkiye'deki ikamet, seyahat, çalışma, yatırım, ticarî faaliyet, miras, taşınır ve taşınmaz iktisabı ile ferağ gibi konulara yönelik işlemleri, ilgili kurum ve kuruluşlarca Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan mevzuat çerçevesinde yürütülecektir".

Mavi kartlılar kütüğü ve tutulmasına ilişkin esaslar, İçişleri Bakanlığının 30.04.2013 tarihli *Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge*⁵⁷ ile belirlenmiştir. Yönergede, ayrıca nüfus olaylarının mavi kartlılar kütüğüne işlenmesi de düzenlenmektedir.

B. Yabancılık Unsurunun Varlığı

MÖHUK m.1 uyarınca, yabancılık unsuru içeren özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk bu kanun hükümlerine göre tespit edilir. Mavi

⁵² Erdem, s. 246.

⁵³ Türk Vatandaşlık Kanunu (TVK) m.28/f.4 uyarınca, "Cumhurbaşkanı gerekli görmesi halinde üçüncü dereceden itibaren hangi dereceye kadar olan altsoyların bu maddede tanınan haklardan faydalanabileceğini belirleyebilir." Üçüncü dereceye kadar altsoyları ifadesinin kapsamına ilişkin belirsizliklerin eleştirisi için bkz. Can/Tuna, s. 58.

⁵⁴ Mavi kartlar 12.04.2013 tarihinden önce kimlik belgesi olarak kabul edilmediğinden pasaport veya yabancı kimlik belgesi ile birlikte ibraz edilmesi gerekmektedir. Bu tarihten sonra verilen mavi kartların tek başına kimlik belgesi olarak kullanılabilmesi kabul edilmiştir. Bkz. Can/Tuna, s. 79. Ayrıca bkz. Nomer, 2021, s. 130 vd.; Güngör (Tabiiyet), s. 201.

⁵⁵ RG, 06.04.2010, S. 27544.

⁵⁶ Öztürk, s. 964-965; Can/Tuna, s. 75.

⁵⁷ Yönerge için bkz. <https://www.nvi.gov.tr/yonergeler> (Erişim Tarihi: 07.01.2025).

kartlılar, Türk vatandaşlığını kaybedip yabancı bir devlet vatandaşı oldukları için bu kişilerin taraf olduğu davalarda da uygulanacak hukukun MÖHUK hükümleri uyarınca belirlenmesi gerekir. Ancak mavi kartlılara tanınan imtiyazlı statü bu kişilerin taraf olduğu davalar bakımından yabancılık unsurunun mevcut olup olmadığı konusunda tartışmalara yol açmaktadır. Kural olarak TVK m.27 uyarınca çıkma belgesi alan kişiler, belgeyi teslim aldığı andan itibaren Türk vatandaşlığını kaybederler ve nüfus kütüklerindeki kayıtları kapatılır. Buna göre, çıkma belgesi ile vatandaşlıktan çıkan ve Türkiye Cumhuriyeti ile vatandaşlık bağı kalmayan mavi kartlıların da yabancı statüsünde sayılması gerekmektedir. Ancak, Yargıtay bu kişileri yabancı saymamakta ve bu kişilerin taraf olduğu davalarda yabancılık unsuru bulunduğunu kabul etmemektedir.⁵⁸

MÖHUK'ta mavi kartlıların yabancılık unsuru bakımından nasıl konumlandırıldığı konusunda açık bir düzenleme olmamakla birlikte Yargıtay 2012 senesindeki bir kararında⁵⁹ mavi kartlı Alman vatandaşı davalının Türk vatandaşının sahip olduğu haklardan aynen yararlanmaya devam edeceği ve yabancılık unsurunun eksikliği sebebiyle MÖHUK'un uygulama alanı bulmayacağı sonucuna varmıştır. Mahkeme benzer bir olayda da paralel bir tutum sergilemiş ve Türk vatandaşlığından çıkıp Avusturya vatandaşlığına geçen eşlerin boşanma davasında Türk hukukunun uygulanması gerektiğine hükmetmiştir⁶⁰. Anılan karar, her ikisi de Türk vatandaşlığından izin almak suretiyle ayrılarak Avusturya vatandaşlığını kazanmış eşlerin boşanmasına ilişkindir. İlk derece mahkemesi, tarafların müşterek millî hukukunu tespit ederek Avusturya hukuku uyarınca boşanmalarına hükmetmiştir. Buna karşılık, Yargıtay ilk derece mahkemesi kararını "5901 sayılı TVK'nın 28. maddesi uyarınca, doğumla Türk vatandaşı olup da, vatandaşlıktan çıkma izni almak suretiyle ayrılanların millî güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak koşulu ve Kanunda belirtilen sınırlamalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam edecekleri, bu nedenle boşanma davasında 'yabancı' statüsünde olmayacaklarının açık olduğu ve yabancılık unsuru bulunmaması nedeniyle MÖHUK'un 14. maddesinin davaya tatbikinin mümkün olmadığı" gerekçesiyle bozmuştur⁶¹.

Benzer bir yaklaşımla, Ankara Bölge Adliye Mahkemesi, 22.1.2020 tarihli bir kararında, davacının mavi kart sahibi, davalının ise Türk vatandaşı olduğu bir yardım nafakası davasında, mavi kart sahibinin TVK'nın ilgili hükümlerinden hareketle ya-

⁵⁸ Y. 2. HD., E. 2012/23566, K. 2013/8998, T. 01.04.2013; Y. 2. HD., E. 2015/13927, K. 2016/5499, T. 21.03.2016: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası.

⁵⁹ Y. 2. HD., E. 2012/23566, K. 2013/8998, T. 01.04.2013: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası.

⁶⁰ Y. 2. HD., E. 2015/13927, K. 2016/5499, T. 21.03.2016: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası.

⁶¹ Y. 2. HD., E. 2015/13927, K. 2016/5499, T. 21.03.2016: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası.

bancı muamelesine tabi tutulamayacağı; bu nedenle, davanın yabancılik unsuru taşımadığı ve bu davada MÖHUK hükümlerinin uygulanamayacağına hükmetmiştir⁶².

Bununla birlikte, Yargıtay'ın yukarıda bahsedilen kararlardan ayrılarak, Türk vatandaşlığından çıkararak Alman vatandaşlığına geçen eşlerin boşanma davasının olayda yabancılik unsuru bulunması nedeniyle MÖHUK'un uygulama alanına girdiğini ve bu nedenle uyumsuzluğa Alman hukukunun uygulanması gerektiğini kabul ettiği isabetli bir kararı da mevcuttur⁶³.

Sonuç olarak, TVK m.28 mavi kartlıların Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanabileceğine ilişkin bir düzenleme içermektedir. Ancak bu düzenleme TVK m.28 kapsamındaki kişilerin yabancı bir devlet vatandaşı olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Zira bu kişiler Türk vatandaşlığını kaybetmiştir ve bu nedenle vatandaşlık hukuku açısından yabancı statüsündedir. Ancak Yargıtay mavi kartlıları - yabancı bir devlet vatandaşı olduklarını dikkate almayarak - Türk vatandaşı gibi değerlendirmiş ve bu nedenle bu kişilerin taraf olduğu ihtilaflarda yabancılik unsurunun bulunmadığı sonucuna vararak mavi kartlılara Türk hukukunun uygulanması gerektiği yönünde kararlar vermiştir. Yargıtay'ın mavi kartlılara ilişkin ihtilaflarda kişi bakımından yabancılik unsuru bulunmadığı yönündeki kararları yerinde değildir ve bu kararlar Türk doktrininde de eleştirilmektedir⁶⁴. Mavi kartlı birinin Türk vatandaşı statüsünde bulunmadığı ve yasal açıdan ayrıcalıklı da olsa "yabancı" statüsünde olduğu kabul edilmelidir.

C. MÖHUK Madde 41'in Uygulama Alanı

Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m.41 uyarınca tayin edilir. MÖHUK m.41 uyarınca, "*Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalar, yabancı ülke mahkemelerinde açılmadığı veya açılmadığı takdirde Türkiye'de yer itibariyle yetkili mahkemede, bulunmaması hâlinde ilgilinin sâkin olduğu yer, Türkiye'de sâkin değilse Türkiye'deki son yerleşim yeri mahkemesinde, o da bulunmadığı takdirde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde görülür*". Bu yetki kuralı ile bu davalar bakımından Türkiye'de yetkili bir mahkemenin bulunması temin edilmiştir⁶⁵.

⁶² Ankara 2. BAM, E. 2019/2822, K. 2020/66, T. 22.01.2020: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası.

⁶³ Y. 2. HD., E. 2006/21951, K. 2007/17742, T. 25.12.2007: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası. Aynı yönde daha eski tarihli bir karar için bkz. Y. 2. HD, E. 2006/16427, K. 2007/5497, T. 03.04.2007; Can/Tuna, s. 110, dn. 82.

⁶⁴ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 5-6, dn. 1; Öztürk, s. 965-967; Can/Tuna, s. 110-111; Begüm Süzen, "Özel Statülü Yabancıların Türkiye'de Görülen Kişi Hallerine İlişkin Davalarında Usule ve Uygulanacak Hukukun Belirlenmesine İlişkin Bazı Tespitler", (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2023 C. 29, S. 2, s. 1490-1520) s. 1516.

⁶⁵ Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 613 vd.

MÖHUK m.41'in uygulanabilmesi için davanın taraflarından birinin Türk vatandaşı olması gerekir. Davada taraf olan Türk vatandaşının davalı veya davacı olması hükmün uygulanması bakımından fark yaratmaz. Ayrıca davaya taraf Türk vatandaşının aynı zamanda yabancı bir devlet vatandaşlığına sahip olması da hükmün uygulama alanı bulmasına engel değildir. Taraflardan herhangi birinin Türk vatandaşı olması gerekli ve yeterlidir⁶⁶. Bu kapsamda mavi kartlıların MÖHUK m.41'e dayanarak kendi kişi hallerine ilişkin davalarını Türk mahkemelerinde açıp açamayacakları Yargıtay 20. Hukuk Dairesi⁶⁷ tarafından verilen bir karar nedeniyle ayrı bir tartışma konusu olmuştur.

Söz konusu Yargıtay kararına konu olan olay, doğumla Türk vatandaşlığına sahip olup çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden ve TVK m.28 kapsamında ayrıcalıklı bir hukuki statüye sahip bir kimsenin ad değiştirme talebine ilişkindir⁶⁸. Mavi kartlılar kütüğünde yer alan adının değiştirilmesi talebinde bulunan kişi Türk vatandaşı olmamasına rağmen söz konusu davada Türk mahkemelerinin yetkisi MÖHUK m.41 aracılığıyla tayin edilmiştir⁶⁹. Ad değişikliğine yönelik davalar, kişinin şahsi statüsüne ait unsurlardan biri hakkında değişiklik meydana gelmesi sonucunu doğuran çekişmesiz bir yargı işi olup kişi hallerine ilişkindir. Dolayısıyla, ad değişikliğine yönelik davalar kural olarak MÖHUK m.41 kapsamındadır. Somut olayda mahkeme, TVK m.28 düzenlemesi uyarınca davacının sahip olduğu statüye vurgu yapmak suretiyle söz konusu talebe ilişkin yetkili mahkemenin tayinini, MÖHUK m.41 kapsamında değerlendirmiştir. Halbuki ilgili maddenin uygulanması için aranan, taraflardan birinin Türk vatandaşı olması koşulu söz konusu olayda ad değişikliği talebinde bulunan kişinin Türk vatandaşı olmaması nedeniyle sağlanamamıştır. Bu nedenle, kanaatimizce milletlerarası yetkinin MÖHUK m.41 aracılığıyla değil, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin genel yetki kuralı olan MÖHUK m.40 aracılığıyla belirlenmiş olması gerekirdi. Doktrindeki hâkim görüş de MÖHUK m.41 hük-

⁶⁶ Çelikel/Erdem, s. 624; Güngör (Milletlerarası Özel Hukuk), s. 245.

⁶⁷ Y. 20. HD., E. 2020/429, K. 2020/1074, T. 27.07.2020: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası. Karar incelemesi için bkz. Nazlı Albayrak Ceylan, "Mavi Kart Sahibi Olanların Kişi Hallerine İlişkin Davalarda MÖHUK m.41'in Uygulama Alanı Hakkında Yargıtay 20. Hukuk Dairesinin 27.7.2020 Tarihli Kararının İncelemesi", (Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2022, C. 10, S. 2, s. 563-583).

⁶⁸ MÖHUK m.41 hükmünde ifade edilen kişi hallerine ilişkin "dava" kavramından ne anlaşılması gerektiği de doktrinde tartışılmıştır. Çekişmesiz yargı işlerinin hükmün kapsamında olduğu doktrinde kabul edilmektedir. Yargı kararlarında da aynı yaklaşım söz konusudur. Bu tartışmalara ilişkin olarak bkz. Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 609-610; Güngör (Milletlerarası Özel Hukuk), s. 245. Karşıt görüş için bkz. Rifat Erten, Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, 1. B., Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 151.

⁶⁹ Aynı yönde görüş için bkz. Can/Tuna, s. 113. Bu görüş uyarınca, mavi kart sahibi kişiler MÖHUK m.41'e dayanarak kendi kişi hallerine ilişkin davalarını Türk mahkemelerinde açabileceklerdir; ancak kendilerine karşı dava açılması söz konusu olmayacaktır. TVK m.28, mavi kart sahibi kişiler için tek taraflı bir hukuki dayanak oluşturmaktadır.

münün kapsamına giren bir uyuşmazlıktan söz edilebilmesi için öncelikle davalı ya da davacının Türk vatandaşlığının bulunması gerektiği ve bu kapsamda mavi kartlı yabancılara bu madde hükmünün uygulanmaması gerektiği yönündedir⁷⁰.

Sonuç olarak mavi kartlı yabancıların istisnalar haricinde Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanmaları, yabancı statülerini ortadan kaldırmamaktadır. Bu kişilerin kişi hallerine ilişkin davaları bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, MÖHUK m.42'nin uygulama alanı bulduğu haller saklı kalmak kaydıyla, MÖHUK m.40 atfı dolayısıyla iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları uyarınca belirlenecektir.

D. Mavi Kartlı Yabancıların Teminat Yükümlülüğü

Mavi Kartlıların dava açarken MÖHUK m.48 gereğince teminat yatırıp yatırmaması gerektiği milletlerarası usul hukuku doktrininde tartışılan bir diğer meseledir. Öğretideki baskın görüşe⁷¹ göre, TVK m.28'de mavi kartlıların faydalanamayacağı haklar sınırlı olarak sayılmıştır. Burada sayılmayan haklar bakımından ise mavi kartlılar Türk vatandaşları ile aynı statüye sahiptirler. Dolayısıyla bu kişilerin MÖHUK m.48 kapsamında teminat yatırma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Bunun yanı sıra, teminat hak arama hürriyetine getirilen bir istisna olduğundan bu istisnanın dar yorumlanması gerekmektedir. Kanun koyucunun öngörmediği bir istisnayı mavi kartlılara da uygulamak suretiyle genişletmek ve mavi kartlıların teminat yatırmaması gerektiği sonucuna varmak yerinde olmayacaktır. Zira mavi kartlıların teminat yatırmakla yükümlü olması öngörülmüş olsaydı bu hususun diğer istisnalar gibi TVK'nın 28. maddesinde açıkça düzenleneceği ifade edilmiştir⁷². Bu nedenle, mavi kartlıların TVK m.28 uyarınca teminat yatırmak zorunda olmadıkları kabul edilmektedir⁷³. Bu görüşe göre, mavi kartlılar, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam edeceklerine göre bu kişilerin HMK'nın teminata ilişkin hükümlerine tabi olduklarının kabul edilmesi gerekir⁷⁴. Bu durumda baskın görüşe göre, mavi kartlı biri olsa olsa HMK m.84'ün şartları yerine gelirse teminat mükellefiyeti altında olur; örneğin, mutad meskeni yurt dışında ise te-

⁷⁰ Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 607; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 509-510, dn. 159; Albayrak Ceylan, s. 581. Ayrıca bu konuda bkz. Erten, s. 92. Aksi görüş için bkz. Can/Tuna, s. 113; Süzen, s. 1497-1498.

⁷¹ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 582, dn. 281; Güngör (Tabiiyet), s. 265; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 648-649; Uğur Tütüncübaşı, "Milletlerarası Usûl Hukukunda Teminat Gösterme Yükümlülüğü", (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2010, C. 12, S. 2, s. 183-223), s. 216; Çalışkan, s. 62-63; Öztürk, s. 971-972.

⁷² Öztürk, s. 972.

⁷³ Çalışkan, s. 63.

⁷⁴ Can/Tuna, s. 114-115.

minat yatırma yükümlülüğü altına girer⁷⁵. Bunun yanı sıra, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü internet sitesinde⁷⁶ de mavi kartlılar, vatansızlar ve mülteciler gibi teminat yatırmaktan muaf kişiler arasında sayılmıştır.

Doktrinde bizim de katıldığımız aksi görüşe⁷⁷ göre ise mavi kartlılar her ne kadar TVK m.28'deki istisnai haller dışındaki durumlarda Türk vatandaşları ile eşit haklara sahip olsalar da bu hakların hepsi bu kişinin kendisini ilgilendiren haklardır. MÖHUK m.48'in lafzından da anlaşılacağı üzere teminat yatırma zorunluluğu davalı tarafın uğrama ihtimali olan zararları ve yargılama masraflarını teminat altına alma amacıyla getirilen bir yükümlülüktür. Dolayısıyla bu kişilerin MÖHUK m.48'de öngörülen teminat yatırma yükümlülüğünden muaf tutulmaları yerinde değildir. Ayrıca, TVK m.28'de “*yurtdışından muafin araç ve ev eşyası ithal etme*” gibi mali bir hak da bu kişilere tanınmamıştır. Diğer bir ifadeyle, devlet vergi alabilmek amacıyla bu kişilerin bedelsiz ithalat yapma haklarının olmadığını düzenlemiştir⁷⁸. MÖHUK m.48 anlamında yatırılması zorunlu olan teminatın amaçlarından biri de hazineye ödenecek yargılama ve takip masraflarını karşılamak olduğundan hazine elde edeceği gelirden vazgeçmek istemeyecektir. Bu nedenle, mavi kartlılar teminat konusunda aynen Türk vatandaşları gibi kabul edilmemelidirler. Bu görüşte olanların diğer bir dayanak noktası ise her ne kadar bu kişiler TVK m.28'de sayılan istisnalar dışında Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklara sahip olsalar da bu kişilerin TVK anlamında “yabancı” statüsünde bulunan kişiler olmasıdır. Kanaatimizce de mavi kartlılar yabancıların teminat yatırma yükümlülüğünü düzenleyen MÖHUK m.48'in kapsamında değerlendirilmeli ve yine bu hüküm çerçevesinde ancak karşılıklılık şartının sağlanması durumunda teminattan muaf tutulmalıdırlar⁷⁹.

E. Mavi Kartlı Yabancıların Tarafı Olduğu Kararların Tescili

Milletlerarası özel hukukta mavi kartlılara ilişkin bir diğer tartışmalı mesele ise mavi kartlıların kişisel durumlarına ilişkin almış oldukları karar ve idari belgelerin tanınması ve tenfizine ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu tartışma tanıma ve tenfize ilişkin esas yasal kaynak olan MÖHUK'taki temel prensiplerden farklı yönde bir düzenleme barındıran bir kanun hükmü nedeniyle ortaya çıkmıştır.

⁷⁵ Güngör (Tabiiyet), s. 265; Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 649.

⁷⁶ Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, “Yabancıların Teminat Yatırma Yükümlülüğü” başlıklı bilgi notu için bkz. <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yabancilarin-teminat-yatirma-yukumlulugu05032021034324> (Erişim Tarihi: 07.01.2025).

⁷⁷ Çelikel/Erdem, s. 680-681.

⁷⁸ Çelikel/Erdem, s. 681.

⁷⁹ Aynı yönde bkz. Süzen, s. 1510.

Türk hukukunda yabancı bir mahkeme kararının tanıma veya tenfize tabi olmadan doğrudan etki yaratması, kural olarak, mümkün değildir⁸⁰. Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfize ilişkin düzenlemeler getiren milletlerarası sözleşmeler dışında, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi Türk hukukunda MÖHUK m.50-59 hükümlerinde düzenlenmiştir. Bir yabancı mahkeme kararının tanıma ve tenfiz kararına konu olabilmesi için taşıması gereken ön şartlara MÖHUK m.50'de yer verilmiştir. Söz konusu şartları taşıyan yabancı mahkeme kararları, MÖHUK'un 54. maddesinde öngörülen tanıma tenfiz engellerine takılmadıkları sürece Türkiye'de tanınır ve tenfiz edilirler. Tanınması veya tenfizi talep edilen kararların MÖHUK m.50 gereğince yabancı bir devlet mahkemesi tarafından verilmiş olması aranmaktadır. Bu şart nedeni ile; aksine bir kanun hükmü veya milletlerarası anlaşma bulunmadıkça, yalnızca yabancı mahkemelerce verilmiş kararların tanıma veya tenfiz yolu ile Türkiye'de etki doğurabileceği kabul edilir⁸¹. Dolayısıyla, idari makam kararlarının tanınabilmesi veya tenfizi için mutlaka özel bir kanun hükmüne veya milletlerarası bir anlaşmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Nüfus Hizmetleri Kanunu (NHK)⁸² m.27/A bu amaca hizmet ederek boşanma, evliliğin butlanı veya iptaline ilişkin meselelerde, yabancı ülke makamlarından alınmış olan adli veya idari kararlarının MÖHUK kapsamında tanımaya gerek olmaksızın nüfus kütüğüne tescilini mümkün kılmaktadır⁸³. Burada, bir kanun hükmü ile Türk vatandaşlarına kolaylık sağlanmış ve bazı idari makam kararlarının tanınabilmesi için istisnai bir yol tercih edilmiştir.

Ancak, NHK'nın 8/A maddesine dayanılarak hazırlanmış olan *Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge*'nin 10. ve 17. maddelerinde bulunan hükümler, yukarıda tanıma ve tenfiz hukukuna ilişkin kabul edilen kurallar ile çatışır niteliktedir. Zira Yönerge'nin 10. maddesinin 3. fıkrasında mavi kartlıların vatandaşı olduğu ülke makamlarından usulüne uygun olarak almış oldukları karar ve idari belgelerin bir daha MÖHUK uyarınca tanınması veya tenfize gerek olmadığı belirtilmiş; 17. maddesinde ise bu kişilerin boşanma kararlarının nüfus müdürlüklerine ibrazı halinde mavi kart kütüğüne işleneceği vurgulanmıştır⁸⁴. Bu maddeler birlikte okunduğunda, eşlerinden boşanmaları halinde; mavi kartlıların, vatandaşı oldukları ülkenin yetkili

⁸⁰ Çelikel/Erdem, s. 711 vd.

⁸¹ Çelikel/Erdem, s. 717-720; Burak Huysal, "Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili", (Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 2017, C. 37, S. 2, s. 473-507), s. 475, dn. 5.

⁸² 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu için bkz. RG, 29.04.2017, S. 30052.

⁸³ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 792 vd.; Güngör (Milletlerarası Özel Hukuk), s. 292-293.

⁸⁴ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 791, dn. 660.

makamlarından yine o ülkenin usulüne uygun bir şekilde aldıkları karar ve idari belgelerin doğrudan ilgili kişilerin kütüğüne işlenebileceği sonucuna varılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Yönerge uyarınca, boşanmaya ilişkin kararın kütüğe işlenebilmesi için MÖHUK maddeleri kapsamında bir daha tanıma veya tenfizinin istenmesine gerek görülmemiştir. Buna ilaveten, Yönerge'nin 18. maddesi de evliliğin feshi veya iptaline ilişkin kararları 17. maddenin kapsamına alarak uygulamanın alanını genişletmiştir. Bu düzenlemeler, yabancı bir idari belge veya mahkeme kararının ülkemizde doğrudan kesin hüküm kuvvetinin kabul edilmesi anlamına gelmektedir.

Yönerge'nin yarattığı sonuç ile ilgili olarak 2016 tarihli bir Yargıtay kararında⁸⁵; Yönerge uyarınca mavi kartlılar kütüğüne tescil edilmiş bir boşanma kararı için, bir kez daha yabancı mahkeme kararının tanınmasında davacının bir menfaati olmadığını, dolayısıyla yabancı mahkeme kararının tanınması veya tenfizine ihtiyaç kalmadığının altı çizilmiştir. Buradan hareketle, yönergeye dayanılarak gerçekleştirilmiş olan kütük tescil işlemlerinin uygulamada geçerli olarak adedildiği ve kesin hüküm etkisinin kabul edildiği görülmektedir. Benzer şekilde, Bölge Adliye Mahkemesi⁸⁶; kesinleşmiş boşanma kararını Yönerge uyarınca nüfus kayıtlarına işleteceğini beyan eden mavi kartlı davacı tarafın talebini, mavi kartlıya ait kesinleşmiş boşanma kararının tanıma-tenfizine ihtiyaç olup olmadığını tartışmaksızın ve yukarıda değinilen 2016 tarihli Yargıtay kararını göz önünde bulundurmaksızın reddeden ilk derece mahkemesinin kararını yerinde bulmayarak bozmuştur.

*Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge'nin getirdiği düzenleme pek tabi olarak öğretilde eleştirilmektedir*⁸⁷. Normlar hiyerarşisi, hukuk devletinin temel kurallarından biridir. İdarenin düzenleyici bir işlemi olan yönergeler, hiyerarşik açıdan üzerlerinde bulunan kanunlara aykırı olarak düzenlenemezler. Yukarıda da belirtildiği üzere; mavi kartlılara ilişkin adı geçen yönerge, MÖHUK madde 50 ve 58'e aykırı bir düzenlemeye yer vermektedir. İlgili hüküm, aynı zamanda, Türk Medeni Kanunu'nun 39. maddesine de açıkça aykırıdır; zira bir mahkeme kararı olmadan kişi sicilinde değişiklik yapılmasına olanak sağlamaktadır⁸⁸. Kaldı ki, mavi kartlılara yukarıda bahsi geçen konulardaki karar ve belgelerin tanınması için, NHK madde 27/A ile Türk vatandaşlarına koşulmuş olan herhangi bir ek şartın da koşulmamış olması

⁸⁵ Y. 8. HD., E. 2016/7978, K. 2016/10324, T. 13.06.2016: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası.

⁸⁶ Ankara BAM 12. HD., E. 2020/247, K. 2020/606, T. 16.09.2020: Lexpera İçtihat Bilgi Bankası.

⁸⁷ Huysal, s. 478; Sercan Ecemiş, "MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları", (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2020, C. 22, 2020, s. 357-379), s. 378-379.

⁸⁸ Ecemiş, s. 379.

nedeni ile sebepsiz bir ayrıcalık da yaratılmıştır⁸⁹. Yönerge hükümleri bu yönüyle de eleştiriye açıktır. Öte yandan, konu kapsamı bakımından da bir mavi kartlılar ve Türk vatandaşları arasında bir ayrıcalık yaratılmıştır. Türk vatandaşları için NHK madde 27/A'da öngörülen istisna yalnızca boşanma, evliliğin butlanı veya iptaline ilişkin meselelerle sınırlı iken mavi kartlıların oldukça geniş bir şekilde bütün kişisel durumlarını kapsamaktadır⁹⁰. Bu çerçevede mavi kartlılar bakımından doğum, ölüm, evlenme, boşanma, evliliğin iptali, evliliğin feshi, gaiplik, tanıma, mahkeme kararıyla babalığa hüküm ve evlat edinme gibi nüfus olaylarına ilişkin yabancı kararlar hakkında tanıma ve tenfize ilişkin söz konusu istisna devreye girmektedir. Mavi kartlı yabancılar kişisel durumlarına ilişkin yabancı ülke makamlarından aldıkları karar ve idari belgeleri MÖHUK hükümlerine göre tanıma ve tenfizine gerek olmaksızın *Nüfus Hizmetlerini Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik* m.167 kapsamında işleme alabilmektedirler.

Kanaatimizce, Yönergenin getirmiş olduğu bu sistem her ne kadar istenen pratikliği sağlayan bir yaklaşım olsa da bunun idareye ait bir düzenleyici işlem eliyle değil de kanunda yapılacak bir düzenleme ile, normlar hiyerarşisine uygun bir şekilde yapılması gerekir⁹¹. Ayrıca, bu yönde yapılacak olan düzenleme ile mavi kartlıların, Türk vatandaşlarına kıyasla ayrıcalık yaratan durumlarının giderilmesi yerinde olacaktır.

F. Mavi Kartlı Yabancıların Mirasçılık Belgesi Talepleri

Mirasçılık belgesi, bir kişinin ölümü sonrasında yasal mirasçılarının kimler olduğunu ve bu mirasçılardan yasal miras paylarını belirten belgedir⁹². HMK m.382 uyarınca mirasçılık belgesinin verilmesi bir çekişmesiz yargı işi olması nedeni ile sulh hukuk mahkemelerinin görevi kapsamına girmektedir. Ancak, 2011 yılında 1512 sayılı *Noterlik Kanunu*'na⁹³ getirilen 71/A maddesi ile noterlere de mirasçılık belgesi verme yetkisi tanınmış; 71/B maddesi ile de noterlerin mirasçılık belgesini yabancılara veremeyeceği hükme bağlanmıştır. Hatta, *Mirasçılık Belgesi Verilmesi ve Terk Eden Eşin Ortak Konuta Davet Edilmesi İşlemlerinin Noterler Tarafından Yapılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*⁹⁴

⁸⁹ Lale Ayhan İzmirli, "Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması", (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2019, C. 22, S. 4, s. 67-100), s. 100; Huysal, s. 478.

⁹⁰ Özel/Erkan/Pürselim/Karaca, s. 760.

⁹¹ Ayhan İzmirli, s. 100, dn. 121; Ecemiş, s. 379.

⁹² Mirasçılık belgesi hakkında bkz. Serozan/Engin, s. 490 vd. Mustafa Dural/Turgut Öz, *Miras Hukuku*, 17. B., İstanbul, 2021, s. 404 vd; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Miras Hukuku*, 6. B., Ankara, 2015, s. 169 vd; Bilge Öztan, *Miras Hukuku*, 6. B., Ankara, 2014, s. 405 vd.

⁹³ RG, 05.02.1972, S. 14090.

⁹⁴ RG, 04.10.2011, S. 28074.

m.5 ile daha da ileri gidilerek yabancılık unsuru içeren bir talep olması halinde, noterlerce mirasçılık belgesinin verilemeyeceği belirtilmiştir. Her ne kadar, bu belgenin sulh hukuk hâkimliği yerine noterlerden alınması bir kolaylık sağlasa da yönetmelikte yer alan söz konusu düzenleme *Noterlik Kanunu* hükmünü aşan bir niteliğe sahiptir. Yönetmelik ile *Noterlik Kanunu*'nda bulunmayan bir hukuki sınırlamanın getirilmiş olması normlar hiyerarşisine aykırıdır⁹⁵.

Buna rağmen, yukarıda da değinildiği üzere⁹⁶ Yargıtay, mavi kartlılara ilişkin davalarda mavi kartlıları yabancı saymamakta ve bu sebeple söz konusu uyuşmazlıklarda yabancılık unsuru olmadığı sonucuna varmaktadır. Yargıtay'ın bu görüşüne paralel olarak uygulamada mirasçılık belgesinin mavi kartlılar tarafından talep edilmesi durumunda da noterler bu talepleri kabul etmektedir. Mevcut durumda, talepte bulunan mavi kartlılara mirasçılık belgelerinin verildiği gözetildiğinde; aslında yabancı statüsünde bulunan mavi kartlılar lehine gelişen bu ayrık uygulamanın, kanun ile açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bunun yanında ilgili hükmün kapsamını genişleten Yönetmelik maddesinin de tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Örneğin, Türk vatandaşı annesinin ölümü üzerine hem Türk hem de İsviçre vatandaşlığı bulunan kızının noterden mirasçılık belgesi talep etmesi halinde noterlikçe bu talep yabancı uyruklu mirasçı bulunduğundan dolayı reddedilmektedir. Oysa ki bu örnekte İsviçre vatandaşı olan mirasçının Türk vatandaşlığından çıkmış ve fakat mavi kart hamili olarak başvuru yapmış olduğu ihtimalde noterce mirasçılık belgesi talebi kabul görecekti. Görüldüğü üzere noterlerce takip edilen bu uygulama çifte ya da çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşlarını, mavi kartlı kişilere kıyasla daha dezavantajlı bir konuma sürüklemektedir. Bu bakımdan kanaatimizce eleştiriye açık olup uygulamadaki bu durumun aksi yönde değişmesi gerekmektedir.

IV. SONUÇ

Çok vatandaşlığı bulunan kişilerin durumu hem kanunlar ihtilafı hukukunda uygulanacak hukuk bakımından hem de usul hukuku alanında tartışmalara yol açmaktadır. Bu kişilerin hangi vatandaşlıklarının esas alınacağı konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Şöyle ki, bu konuya çözüm getiren MÖHUK m.4 hükmünün uygulama alanı ve istisnaları konusunda doktrinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Kanaatimizce MÖHUK m.4 yalnızca kanunlar ihtilafı hukuku alanında uygulama alanı bulacak, milletlerarası usul hukukunda dikkate alınmayacaktır. Bunun yanı sıra, yetkili hukukun müşterek milli hukuka göre belirlendiği durumlarda milletlerarası özel hukuk hakkaniyeti gözetilerek en sıkı ilişkili

⁹⁵ Çelikel/Erdem, s. 633, dn. 96; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 520.

⁹⁶ Bkz. yukarıda Bölüm III, B.

hukukun uygulanması, taraflara hukuk seçimi imkanı tanındıysa taraf iradesine göre belirlenen hukukun dikkate alınması gerektiği kanaatindeyiz. Öte yandan, ölenin miras sözleşmesini şeklen ayakta tutmak için MÖHUK m.4'ün katı bir şekilde uygulanmaması ve madde hükmünde geçen istisnanın devreye girmesi gerektiği fikrindeyiz.

Çalışmada değinilen bir diğer konu ise mavi kartlıların Türk hukukundaki konumu ve mavi kartlılara ilişkin özellik arz eden bazı meselelerdir. Mavi kartlılar, TVK m.28'deki düzenleme nedeniyle yabancılara kıyasla imtiyazlı haklara sahiptirler. Ancak bu ayrıcalıklı durum bu kişileri Türk vatandaşı yapmamaktadır ve dolayısıyla yabancı statüsünden de çıkarmamaktadır. Bu nedenle, mavi kartlılara ilişkin ihtilaflarda yabancılık unsurunun varlığı hiç tartışmasız kabul edilmelidir. Bunun yanı sıra, mavi kartlılar TVK uyarınca yabancı olduklarından karşılıklılık olmadığı sürece MÖHUK m.48 uyarınca teminat yatırmak zorundadırlar. Bunun yanı sıra, Türk mahkemelerinin yetkisine ilişkin MÖHUK m.41 hükmü mavi kartlılara ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanmamalıdır. Ayrıca yine mavi kartlılara ilişkin olarak idare tarafından çeşitli yönerge ve yönetmeliklerle, kanuna aykırı bir takım özel düzenlemeler öngörüldüğü tespit edilmiştir. Çalışmada incelenen bu yönerge ve yönetmelikler yarattıkları pratiklik nedeni ile gerek uygulamada gerekse Yargıtay tarafından kabul görmektedir. Ancak bu düzenlemelerin normlar hiyerarşisine uygun olmadığı açıktır.

Sonuç olarak, mavi kartlılar Türk vatandaşlarının sahip olduğu birçok hakka sahip olsalar da bu kişiler Türk vatandaşı değildir ve yabancı statüsündedirler. Türk hukukunda TVK m.28 ile yasal dayanağına kavuşmuş olan bu imtiyazlı statüye sahip yabancılara ilişkin tartışmalara son vermek adına mavi kartlılara ilişkin düzenlemelerin kanun koyucu tarafından gözden geçirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Albayrak Ceylan, Nazlı, “Mavi Kart Sahibi Olanların Kişi Hallerine İlişkin Davalarda MÖHUK m.41’in Uygulama Alanı Hakkında Yargıtay 20. Hukuk Dairesinin 27.7.2020 Tarihli Kararının İncelemesi”, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2022, C. 10, S. 2, s. 563-583.
- Ataman-Figanmeşe, İnci, “Çifte Vatandaşlık Halinde MÖHUK’un 4. maddesinin b ve c bentlerinin Uygulama Alanı”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 1999-2000, C. 19-20, s. 95-114.
- Ayhan İzmirli, Lale, “Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2019, C. 22, S. 4, s. 67-100.
- Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm, “Kanunlar İhtilafı Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilaflarının Çözümü ve MÖHUK m.4(1)(b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2015, C. 19, S. 1, s. 111-150.
- Can, Hacı/Tuna, Ekin, Mavi Kartlı Yabancılar, 1. B., Ankara 2018.
- Canpolat, M. Derya, “Vatandaşlık Yasasının Modernizasyonu ve Almanya’daki Türk Diasporası”, (Göç Araştırmaları Vakfı Y. 2004, S. 1, s. 1-11).
- Çalışkan, Zeynep, Milletlerarası Usul Hukukunda Teminat, 1. B., İstanbul 2013.
- Çelikel, Aysel/Erdem, Bahattin Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, 17. B., İstanbul 2021.
- Doğan, Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, 8. B, Ankara, 2022.
- Dural, Mustafa / Öz, Turgut, Miras Hukuku, 17. B., İstanbul, 2021.
- Ecemiş, Sercan, “MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2020, C. 22, s. 357-379.
- Ekşi, Nuray, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’a İlişkin Yargıtay Kararları, 1. B., İstanbul 2010.
- Erdem, Bahattin Bahadır, Türk Vatandaşlık Hukuku, 8. B., İstanbul 2020.
- Erten, Rifat, Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, 1. B., Ankara 2017.
- Güngör, Gülin, Tabiiyet Hukuku, 10. B., Ankara 2022. (Tabiiyet).
- Güngör, Gülin, Türk Milletlerarası Özel Hukuku, 3. B., Ankara 2021. (Milletlerarası Özel Hukuk).
- Huysal, Burak, “Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 2017, C. 37, S. 2, s. 473-507.
- Kılıçoğlu, Ahmet M., Miras Hukuku, 6. B., Ankara, 2015.
- Nomer, Ergin, “Türk Devletler Özel Hukukunda Çifte Vatandaşlık”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 1994, C. 19, 1994, s. 55-62.
- Nomer, Ergin, Devletler Hususi Hukuku, 23. B., İstanbul 2021.
- Nomer, Ergin, Türk Vatandaşlık Hukuku, 26. B., İstanbul 2019.

- Özel, Sibel/Erkan, Mustafa/Pürselim, Hatice Selin vd., Milletlerarası Özel Hukuk, 2. B., İstanbul 2023.
- Özcan, Bilge, Miras Hukuku, 6. B., Ankara, 2014.
- Öztürk, Necla, "Mavi Kart Hamillerinin Türk Vatandaşlarına Tanınan Haklardan Aynen Yararlanacağına İlişkin Düzenlemeye Eleştirel Bir Bakış", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 2021, C. 41, S. 2, s. 955-978.
- Pürselim Arning, Hatice Selin, "MÖHUK Kapsamında İddet Müddetinin Soybağının Reddi ve Babalık Davalarına Etkileri", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2021, C. 27, S. 1, s. 513-542.
- Serozan, Rona / Engin, İlkay, Miras Hukuku, 8. B., İstanbul, 2004.
- Süral Efeçinar, Bahar Ceyda, "Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku Işığında Çifte Vatandaşlık Halinde 'Müşterek Milli Hukuk' Bağlama Noktası Nasıl Anlaşılmalıdır?", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2019, C. 14, S. 177-178, s. 1197-1212.
- Süzen, Begüm, "Özel Statülü Yabancıların Türkiye'de Görülen Kişi Hallerine İlişkin Davalarında Usule ve Uygulanacak Hukukun Belirlenmesine İlişkin Bazı Tespitler", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2023, C. 29, S. 2, s. 1490-1520.
- Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman-Figanmeşe, İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, 11. B., İstanbul 2024.
- Şensöz, Ebru, "27.11.2007 Tarih ve 5718 Sayılı MÖHUK Uyarınca Yabancılık Unsuru Taşıyan Evlilik Mallarına İlişkin İhtilaflarda Uygulanacak Hukuk", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 2009, C. 8, S. 16, s. 173-197.
- Tiryakioğlu, Bilgin, "Multiple Citizenship and its Consequences in Turkish Law", Ankara Law Review, Y. 2006, C. 3, S. 1, s. 1-16.
- Tütüncübaşı, Uğur, "Milletlerarası Usûl Hukukunda Teminat Gösterme Yükümlülüğü", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2010, C. 12, S. 2, s. 183-223.
- Tütüncübaşı Uğur, "Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 Sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Yeni "Mavi Kart" Uygulaması)", (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2011, C. 13 S. 2, s. 153-194).
- Uyanık Çavuşoğlu, Ayfer, Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma, 1. B., İstanbul 2006. (Boşanma).
- Uyanık Çavuşoğlu Ayfer, "Türk Vatandaşlık Kanununda 5203 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik Sonrasında Türk Vatandaşlığından Çıkma", (Yasa Hukuk Dergisi, Y. 2005, C. 28, S. 260-261, s. 21-39).

Elektronik Kaynaklar

<https://macimide.maastrichtuniversity.nl/dual-cit-database/> (Erişim Tarihi: 07.01.2025).

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Vertretungen/London/Dokumente/Information_zur_Beibehaltung_der_oesterreichischen_Staatsbuergerschaft.pdf (Erişim Tarihi: 08.01.2025).

<https://www.government.nl/topics/dutch-citizenship/dual-citizenship> (Erişim Tarihi: 08.01.2025).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62002CJ0148> (Erişim Tarihi: 07.01.2025).

<https://www.nvi.gov.tr/yonergeler> (Erişim Tarihi: 07.01.2025).

<https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yabancilarin-teminat-yatirma-yukum-lulugu05032021034324> (Erişim Tarihi: 07.01.2025).

<https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/service/1514534-1514534> (Erişim Tarihi: 08.01.2025).